

Сага пра сала

Першы раз я ўбачыў Толіка Гардзея, калі ён накладваў у свой старэнькі „запарожац” сала. Вось дзівак, падумаў я. Валачэ ў Польшчу, у беластоцкія вёскі прадаваць прадукт, якога там свайго не ведаюць куды дзець. Нават пашкадаваў яго тады. Ці ж ён здолее зарабіць, мяркую, хоць на дарогу. Каб я быў мытнікам, то хутчэй за ўсё выклікаў бы „псіхушку”, каб падлячылі нейкага паўдурка з поўным багажнікам сала.

Другі раз мы сустрэліся недзе праз год. Толік рабіў тое самае, што і пры першай нашай сустрэчы, толькі замест „запарожца” стаяў „мэрсэдэс”. І не такі ўжо стары. На той момант пра Гардзея ў асяродку кантрабандыстаў ужо хадзілі легенды. Вельмі спакойны, адукаваны, культурны. Куды б не паехаў і што б не рабіў — заўсёды мае пры сабе пару-другую кніжак. І не якіх-небудзь там забаўляльных раманчыкаў кшталту „Каханне на снезе ў летнім садзе”, а штосьці такое як „Гісторыя філасофскай думкі першабытнага чалавека”. Хлопцы яго паважалі. Сцвярджалі, што той упісаў у гісторыю беларускага кантрабанднага руху новую старонку. Салавую.

Толік ніколі нічога не прасіў. Наадварот. Дапамагаў іншым як мог. Паколькі сам не вазіў на продаж алкаго-

лю (ён нават яго не піў), то заўсёды прапануе перавезці некаму дазволеную норму. Хлопцы, каб аддзячыць, хацелі дапамагаць Гардзею з салам. Маўляў, можаш невялікімі кавалкамі ў нашыя машыны накідаць, каб на мяжы не чапляліся. Але той адмовіўся. Кажа, хай кожны сваім займаецца.

Некаторыя кантрабандысты, гледзячы як добра ў Гардзея ідуць справы, таксама паспрабавалі „падсесці” на сала. Ды не туды тое. Колькі прывезлі на рынак, столькі павезлі назад. Ніхто кавалачка не купіў. Ніхто ў іх бок не глянуў. А ў Гардзея праз гадзіну ўжо пустая машына.

Пасля таго як заходнія еўрапейцы задурылі палякам галаву пра шкоднасць тлустай ежы, сала ў Польшчы стала таннейшым чым у Беларусі. І тады Толік стаў вазіць яго ўжо з Польшчы ў Беларусь. І зноў, сярод мноства гандляроў салам, Гардзей самы першы прадаваў сваё, і сама даражэй.

— Раствлумач ты нам феномен свайго поспеху, — спыталіся неяк у яго хлопцы. — Колькі ты зарабляеш на тым сале? Які быў найбольшы прыбытак? Чаму табе так шанцуе?

Мы тады начавалі ў лесе, недалёка ад Крынак, што на Беласточчыне. Толік адклаў у бок кніжку, паглядзеў на зоркі, трохі бліжэй падсеў да вогнішча і распачаў свой аповед.

— Няма, хлопцы, аніякага феномена. Ды вы, я гляджу, слаба арыентуецеся, што гэта такое феномен. А скуль поспех? Ды проста любіць сваю работу трэба. Я люблю сала. У нас на Астравеччыне ўсе яго любяць. І не толькі есці, а як факт самога існавання гэтага прадукту. Я з-за сала нават на хахлоў злы. Нас, беларусаў, кожны сусед стараўся нечым абдзяліць. Палякі хочуць прысвоіць сабе Касцюшку, рускія сцвярджаюць што Да-стаеўскі іхны. Літоўцы ўвогуле лічаць, што гэта яны на Грунвальдзе былі. А ўкраінцы замахнуліся на самае святое. Называюць сала сваім нацыянальным прадуктам.

А сапраўднага сала, на дзве далоні, як у нас на Астра-веччыне нават у вочы не бачылі. Купляюць яго ў мяне, бо не кожная кабета са сваім дзіцём так няньчыцца, як я з салам. Я, перш чым даткнуцца да сала, дзесяць раз рукі памыю. Пасля акуратна яго пачышчу, парэжу роў-ненька. Усю душу ў гэты працэс укладаю. Закручу ў бе-лае. А ў іншых што? Кавалкі няроўныя, нібыта сала рэзаў тупой бензапілой п'яны вар'ят. І ляжыць тавар на брудных ганучах. Ды і сам гандляр, нярэдка, стаіць з нямытымі лапамі, ды яшчэ смаркачы па мордзе раз-мазаўшы. Хто ж у яго купіць тое сала? А найдаражэй я прадаў своў тавар аднаму міліцыянту. Было гэта зі-мой. Купіў я ў Беластоку сала і вязу праз мяжу. Не хацелі мяне прапускаць. Кажуць, нашмат больш нор-мы, каб яны пагарэлі са сваімі нормаі. Але як мытнік пабачыў, што я з любоў'ю тое сала перакладваю — злі-тасцівіўся. Прапусціў. Ды не паспеў я ад'ехацца ад мя-жы, як нейкі міліцэйскі кантроль спыніў. Панарабліва-лі іх, кантроляў, не разбярэшыся які для чаго. Хутка ніхто працаваць не будзе. Усе толькі кантраляваць. За-лез нейкі п'яны міліцыянт да мяне ў машыну і талды-чыць, што такая колькасць сала — гэта кантрабанда. Будзе, маўляў, і мне, і таму хто мяне прапусціў. Каб цябе пярун забіў, думаю, каб цябе зямелька завярнула. Але маўчу. Вельмі таго мытніка стала шкада. Добры чалавек. Прапусціў без хабару. Толькі за чалавечае стаў-ленне да сала. Давай я адкупляцца. Можна, прапаноў-ваю, чым мяне караць, трохі сала вазьміце на закуску. А міліцыянту толькі гэта і хацелася пачуць. Скінуў ён рукавіцы, паклаў мне ў багажнік і давай здаровым на-жом над салам здэкавацца. Кожны кавалак палавініць. І большую палову сабе ў машыну кідае. Так амаль усё і перакінуў. Аж слязу ў мяне выбіла. І не так таго сала шкада. Хай бы елі сабе на здароўе. Але ж так з ім абы-ходзіцца. Варочаць нямытымі лапамі, кідаць у брудную машыну. Каб вы задушыліся тым салам, думаю. Каб

яно вам папярок гарляка стала. Так я і прыехаў дахаты ў роспачы. Палез у машыну, каб забраць што засталося, гляджу, а міліцыянт свае рукавіцы забыўся. Узяў я іх, а там, бачу, нейкі патаемны кішэнь ушыты. Палез я туды, а там долары. Ды столькі, што сем разоў купілі б яны тое сала, што ў мяне забралі. Добра, думаю, накантралявалі кантралёры. Ну, а мне матэрыяльная кампенсацыя, што мусіў глядзець як над салам здзекуюцца, нібыта гэта не сала, а якіясь слімакі ці крэветкі, што дэлікатэсамі называюць. Ну вось, хлопцы, і ўся гісторыя, і ўвесь феномен. Проста, калі любіш тое, чым займаешся, то гэта заўсёды аплаціцца.